гана эмес, алардын акыл-эсин, туюмун, париоттуулук сезимин өнүктүрүү үчүн да абдан маанилүү.

Колдонулган адабияттар:

1. Субанов Т.Т. Дене маданияты жана спорттун менеджменти. Окуу куралы.- Ош Кагаз ресурстары басмаканасы. 2021.-268 б.
2. Токторбаев Саты Өспүрүмдөр оюндары, Бишкек, 1991. -272б.
3. Бектенов З., Мусин Ю., Кыргыздын элдик оюндары.-Фр.:1978;
4. Мамытов А.М., Джанузаков К.Ч. Дене маданияты теориясы. Жалпы негиздери: Окуу куралы.- Б.:2011. -184 б.
5. Губа В. П., Скрипко А. Д. Физическая культура для всех и каждого. М. : Спортивная книга, 2018. 178 с.

УДК 37.013.78. *https://doi.org/10.56122/..v2i2.230*

АР ТҮРДҮҮ ӨЛКӨЛӨРДӨГҮ БИЛИМ БЕРҮҮДӨ ТУРМУШТУК КӨНДҮМДӨРДҮ КАЛЫПТАНДЫРУУГА БОЛГОН МАМИЛЕНИ САЛЫШТЫРУУ
СРАВНЕНИЯ ПОДХОДОВ К ФОРМИРОВАНИЮ ЖИЗНЕННЫХ НАВЫКОВ В ОБРАЗОВАНИИ В РАЗНЫХ СТРАНАХ
COMPARISON OF APPROACHES TO LIFE SKILLS DEVELOPMENT IN EDUCATION IN DIFFERENT COUNTRIES

Мамашерип кызы Нуриза
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
nurizam90@mail.ru
0009-0006-8681-9288

Аннотация: Макала ар түрдүү өлкөлөрдөгү билимге болгон мамилени салыштыруунун маанисин талдоого арналган. Теориялык концепцияларды жана эмпирикалык изилденилген маалыматтардын негизинде Кыргызстанда, Казакстанда, Россияда, Кытайда жана Японияда өлкөлөрүндө мектеп жашына чейинки балдардын турмуштук көндүмдөрүн калыптандыруунун өзгөчөлүктөрү жана шарттары изилденген. Маданий мүнөздөмөлөрдү талдоого тарбиялоого жана окутууга болгон мамиледеги жалпы жана спецификалык белгилерди аныктоого болот. Ошондой эле турмуштук компетенциялардын калыптанышына таасир этүүчү факторлорду аныктоого мүмкүндүк берет.

Ааламдашуу шартында мектепке чейинки курактагы балдардын турмуштук көндүмдөрүн калыптандыруунун маданий өзгөчөлүктөрүн изилдөөнүн актуалдуулугу ар дайым өсүүдө. Макалада ар кайсы өлкөлөрдөгү ар түрдүү маданияттардагы билимге болгон мамиленин салыштырма анализи тактап айтканда Кыргызстан, Казакстан, Россия, Кытай жана Япония өлкөлөрүнүн мисалдары аркылуу коммуникация, кызматташтык, критикалык ой жүгүртүү ж.б. сыяктуу көндүмдөрдүн калыптанышына таасир этүүчү факторлор изилденилип, алынган натыйжалар билим берүүнүн эффективдүү программаларын иштеп чыгууда. Баланын инсандыгын өнүктүрүүгө маданияттын таасирин түшүндүргөн теориялык түшүнүктөрдү карап чыксак.

Аннотация: Статья посвящена анализу значимости сравнения подхода к образованию в разных странах. На основе теоретических представлений и эмпирически изученных данных изучены особенности и условия формирования жизненных навыков детей дошкольного возраста в странах Кыргызстана, Казахстана, России, Китая и Японии. Анализ культурных особенностей может выявить общие и специфические характеристики подхода к образованию

и обучению. Это также позволяет определить факторы, влияющие на формирование жизненных навыков.

В условиях глобализации актуальность изучения культурных особенностей формирования жизненных навыков детей дошкольного возраста постоянно возрастает. В статье на примере Кыргызстана, Казахстана, России, Китая и Японии представлен сравнительный анализ подходов к образованию в разных культурах разных стран, а именно коммуникации, сотрудничества, критического мышления и т.д. Изучены факторы, влияющие на формирование таких навыков, а полученные результаты используются для разработки эффективных образовательных программ.
Если рассмотреть теоретические концепции, объясняющие влияние культуры на развитие личности ребенка.

Abstract: The article is devoted to the analysis of the significance of comparing the approach to education in different countries. Based on theoretical concepts and empirically studied data, the features and conditions for the formation of life skills of preschool children in the countries of Kyrgyzstan, Kazakhstan, Russia, China and Japan were studied. The analysis of cultural characteristics can reveal general and specific characteristics of the approach to education and training. This also allows us to determine the factors influencing the formation of life skills. In the context of globalization, the relevance of studying the cultural characteristics of the formation of life skills of preschool children is constantly increasing. The article, using the example of Kyrgyzstan, Kazakhstan, Russia, China and Japan, presents a comparative analysis of approaches to education in different cultures of different countries, namely communication, cooperation, critical thinking, etc. The factors influencing the formation of such skills are studied, and the results are used to develop effective educational programs. If we consider the theoretical concepts that explain the influence of culture on the development of the child's personality.
Негизги сөздөр: турмуштук көндүмдөр, Кыргызстан, Казакстан, Россия, Кытай, Япония.
Ключевые слова: жизненные навыки, Кыргызстан, Казахстан, Россия, Китай, Япония
Keywords: turmushtuk kondumdor, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Russia, Kytai, Japan

Төрөлгөндөн баштап мектепке киргенге чейинки мезгил жашоонун бардык кийинки этаптарынан кандайдыр бир атайын билимдерди жана көндүмдөрдү андан ары өздөштүрүү жана ишмердүүлүктүн ар кандай түрлөрүн өнүктүрүү үчүн негиз катары кызмат кылат жана жалпы өнүгүүнү камсыз кылгандыгы менен айырмаланат. [3, 19-бет]

Заманбап дүйнө ааламдашуу жана маданияттар аралык өз ара аракеттенүүнүн жогорку деңгээли көп түрдүү менен мүнөздөлөт. Мындай шарттарда мектепке чейинки курактагы балдардын турмуштук көндүмдөрүн калыптандыруу өзгөчө мааниге ээ болот. Ар түрдүү коомдордун маданий өзгөчөлүктөрү билим берүү жана билим берүүнүн баалуулуктарын, артыкчылыктарын жана ыкмаларын аныктоо процессине олуттуу таасирин тийгизет. Бул изилдөө мектепке чейинки курактагы балдардын турмуштук көндүмдөрүн калыптандыруунун спецификалык өзгөчөлүктөрүн жана жалпы тенденцияларын аныктоо максатында ар түрдүү маданияттардагы билимге болгон мамилени салыштырып талдоого арналган.

Баланын инсандыгын өнүктүрүүгө ар кайсы өлкөлөрдөгү маданият кандай таасир этет деген суроо психология менен педагогиканын негизги суроолорунун бири болуп саналат. Көптөгөн изилдөөлөр маданий баалуулуктар, каада-салттар жана үрп-адаттар коомдошуу процессине жана дүйнө таанымынын калыптанышына терең таасирин тийгизерин көрсөтүп турат. Бул иш мектепке чейинки курактагы балдардын турмуштук көндүмдөрүн калыптандыруунун маданий өзгөчөлүктөрүн изилдөөгө багытталган. Изилдөөнүн теориялык негизи катары Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин, А.Л, Венгер С.А, Л.В. Козлова жана башка өнүгүүнүн маданий-тарыхый теориясынын концепциялары түзүп пайдаланууга берген эмгектеринде көрсөк болот. Билим берүүдө турмуштук көндүмдөрдү калыптандырууга болгон мамилени салыштырууда өз максатыбызга жетүү үчүн Кыргызстан, Казакстан, Россия, Кытай, Япония өлкөлөрү тарбиялоо жана окутууга болгон мамилени салыштырып карайбыз.

Баланын инсандыгын өнүктүрүүгө маданияттын таасирин түшүндүргөн теориялык түшүнүктөрдү карап чыга турган болсок, **Кыргызстанда** турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөр салыштырмалуу жаңы багыт болуп саналат. Мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын ишин жөнгө салуучу 3 жаштан 6 жашка чейинки балдар үчүн негизги билим берүү программасы негизги ченемдик документтердин талаптарына ылайык иштелип чыккан, мисалы: «Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы; «Мектепке чейинки билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарга кам көрүү» Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик билим берүү стандарты; Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодекси; Балдардын укуктары жөнүндө конвенция; Коомдун керектөөлөрүн жана ата-энелердин (мыйзамдуу өкүлдөрүнүн) суроо-талаптарын эске алуу менен мектепке чейинки билим берүү уюмдары жөнүндө типтүү жоболор иштелип чыккан. [1, 5-бет]

Бирок, бул багытта иштеп жаткан бир катар илимпоздор бар. Алардын көбү педагогика, психология жана социология илимдеринин өкүлдөрү. Сынчыл ой жүгүртүү, маалыматты талдоо, баалоо, жыйынтык чыгаруу, жоопкерчилик өз иш-аракеттери үчүн жооп берүү, милдеттенмелерди аткаруу боюнча изилдөөлөр жана мектепке чейинки курактагы балдарга ылайык программалар иштелип келет. Мектепке чейинки билим берүү мыйзамында, стандарттарда турмуштук көндүмдөр боюнча атайын түшүндүрмө милдеттер каралган. М.М . Эсенгулова мектепке чейинки курактагы 5-6 жаштагы балдардын гигиенасы боюнча турмуштук көндүмдөрдү калыптандырууга жана өнүктүрүүгө багытталган мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын педагогдоруна критикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрүү үчүн инсандык-багытталган методдорду колдонуу менен ата-энелердин интерактивдүү чогулуштарынын жана көнүгүүлөрдүн методикалык иштеп чыгууларына арналган атайын методикалык колдонмолорду иштеп чыккан. [6]

Япониялык изилдөөчүлөрдүн негизги изилдөө багыттарын жүргүзгөн **Кацуми Мори** Япониядагы билим берүү системасындагы турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүүнүн өзгөчөлүктөрүн изилдеген. Ал өз эмгектеринде япон маданиятынын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен турмуштук көндүмдөрдү калыптандыруунун маанилүүлүгүн баса белгилеген. **Хироши Аоки** болсо Япониялык жаштардын турмуштук көндүмдөрүнүн өзгөрүүсүн изилдеген. Ал өз эмгектеринде глобалдашуунун жана жаңы технологиялардын өнүгүүсүнүн япон жаштарынын баалуулуктарына жана турмуштук көндүмдөрүнө тийгизген таасирин талдаган.

Бул салыштыруунун максаты ар түрдүү өлкөлөрдөгү маданияттардагы билимге болгон мамилени салыштырып талдоо жана мектепке чейинки курактагы балдардын турмуштук көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн спецификалык өзгөчөлүктөрүн аныктоо болуп саналат.

Россияда турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөр XX кылымдын ортолорунан бери жүргүзүлүп келет. Бул багытта көптөгөн белгилүү психологдор жана педагогдор эмгектенген. Россиялык заманбап изилдөөчүлөр А.В. Петровский, Л.И. Божович, В.А. Сластенин жана башка көптөгөн окумуштуулар турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөрдү улантып келишет жана окумуштуулардын эмгектери дүйнөлүк педагогика илимине чоң салым кошуп келет. [3]

Россия менен Кытайдагы турмуштук көндүмдөр мектепке чейинки курактагы балдардын коммуникация көндүмдөрүн калыптандыруунун маданий өзгөчөлүктөрүн изилдөөгө арналган. Изилдөө маданий баалуулуктар жана салттар кептин өнүгүшүнө олуттуу таасир этет деген божомолго негизделген. **Россияда** салттуу түрдө билимге чоң маани берилет. Билим берүү социалдык мобилдүүлүктүн жана өзүн-өзү ишке ашыруунун каражаты катары каралат. Россиянын мектепке чейинки мекемелеринде балдардын когнитивдик жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө, окуу жана жазуу көндүмдөрүн калыптандырууга чоң көңүл бурулат. Бирок, акыркы жылдары социалдык жана эмоционалдык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө көбүрөөк басым жасоо тенденциясы байкалууда. Россияда турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөр XX кылымдын ортолорунан бери жүргүзүлүп келет. Бул багытта көптөгөн белгилүү психологдор, педагогдор жана социологдор эмгектенген. Ошентип, мектепке чейинки билим берүүнүн

федералдык мамлекеттик билим берүү стандарттарында өзгөчө орунду балдардын коммуникациялык көндүмдөрүн өнүктүрүүгө, кызматташууга жана чыр-чатактарды тынчтык жолу менен чечүүгө берилген атайын жоболор иштелип чыккан. Заманбап Россиялык изилдөөчүлөр А.В. Петровский, Л.И. Божович, В.А. Сластенин жана башка көптөгөн окумуштуулар турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөрдү улантып келишет. [4]

Кытайда турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөр өлкөнүн тез өнүгүшү жана жаңы муундун талаптарына байланыштуу акыркы жылдары активдүү жүргүзүлүп келет. Кытай окумуштуулары турмуштук көндүмдөрдүн баланын келечектеги ийгилиги үчүн маанилүү экенин баса белгилешет. Кытайдагы изилдөөлөр дүйнөлүк педагогика илимине чоң салым кошуп, турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүү теориясын жана практикасын байытып келет десек болот. Кытайдын тажрыйбасы башка өлкөлөр үчүн да маанилүү болуп саналат, анткени ал өлкөнүн маданий өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүүнүн эффективдүү ыкмаларын иштеп чыгууга болот. Кытайдагы турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөрдүн мааниси көбүнчө **Конфуцианчылыктын принциптерин турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүүгө интеграциялоо** болуп эсептелет. Тактап айтканда Кытай маданиятынын бай мурасына таянып, адеп-ахлактык баалуулуктарды жана социалдык жоопкерчиликти өстүрүүгө багытталган программаларды иштеп чыгуу жана билим берүү системасында турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүүнүн эффективдүү ыкмаларын изилдөө болуп эсептелет.

Японияда турмуштук көндүмдөр, айрыкча, социалдык гармония жана топтук мамилелерге басым жасаган Конфуцианчылыктын таасири астында өзгөчө мааниге ээ. Япониялыктардын өзүн-өзү башкаруу, сылыктык, топтук иштерге катышуу жана жалпы жыргалчылыкка умтулуу сыяктуу баалуулуктары бул мамилени тастыктап турат.[2] Япониялык окумуштуулардын эмгектери дүйнөлүк педагогика илимине чоң салым кошуп, турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүү теориясын жана практикасын байытты. Япониянын тажрыйбасы башка өлкөлөр үчүн да маанилүү болуп саналат, анткени ал өлкөнүн маданий өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүүнүн эффективдүү ыкмаларын иштеп чыгууда.

Жүргүзүлгөн салыштыруу теориялары ар кандай өлкөлөрдөгү ар кайсы маданияттардагы мектепке чейинки курактагы балдардын билим берүүсүнө жана жашоо көндүмдөрүн калыптандырууга карата жалпы жана спецификалык өзгөчөлүктөрдү аныктоого мүмкүндүк берди. Маалыматтарды талдоо маданий баалуулуктар, каада-салттар жана социалдык институттар тарбиялоо жана окутуу процессине олуттуу таасирин тийгизерин көрсөт . Билим берүүгө болгон мамиледеги айырмачылыктарга карабастан, изилденүүчү бардык маданияттарда маанилүү деп эсептелген бир катар универсалдуу турмуштук көндүмдөр бар. Ошол эле учурда мектепке чейинки билим берүүнүн басымында, методдорунда жана мазмунунда ар бир маданияттын өзүнүн өзгөчөлүктөрү бар. Жалпылап айтканда билим берүү программаларын жана методдорун иштеп чыгууда маданий контекстти эске алуунун маанилүүлүгүн көрсөтүп турат.

Изилдөөнүн натыйжалары мектепке чейинки билим берүү практикасы үчүн маанилүү. Турмуштук көндүмдөрдү калыптандыруунун аныкталган маданий өзгөчөлүктөрү ар бир маданий контексттин өзгөчөлүгүн эске алуу менен бир топ натыйжалуу билим берүү программаларын иштеп чыгууга мүмкүндүк берет. Мындан тышкары, тыянактар педагогдор, ата-энелер жана билим берүү тармагындагы саясатчылар үчүн пайдалуу болушу мүмкүн. Глобалдашып жаткан дүйнөдө мектепке чейинки билим берүүнүн сапатын жогорулатуу үчүн маданияттар аралык диалогдун жана тажрыйба алмашуунун зарылдыгын баса белгилөө зарыл.

Турмуштук көндүмдөрдү калыптандырууга болгон салыштыруулар мындан аркы илимий изилдөөлөр үчүн кеңири перспективаларды ачат. Атап айтканда, төмөнкү багыттар кызыгууну туудурат, инсандын калыптанышына, ар түрдүү маданияттарда турмуштук көндүмдөрдү калыптандырууга ар кандай билим берүү технологияларынын таасирин салыштырып талдоо, ошондой эле мектепке чейинки балдарды тарбиялоо процессинде үй-

бүлөнүн жана коомчулуктун ролу чоң экендигин айтсак болот. Кээде керектүү көндүмдөрдү калыптандырууга кыйынчылыктар эмес, каалабагандык тоскоол болот. Эгерде биз аларга жүрүм-турум көйгөйлөрү катары мамиле кылсак, мындай кыйынчылыктарды жеңүү оңой болот. [2]

Мектепке чейинки курактагы балдардын турмуштук көндүмдөрүн калыптандырууда маданий өзгөчөлүктөр чоң роль ойной тургандыгы көптөгөн илимий изилдөөдө айтылып келет. Тереңирээк жана ар тараптуу натыйжаларды алуу үчүн, методдордун кеңири спектрин колдонуу менен кошумча изилдөөлөр керек. Бирок, жыйынтыктар билим берүү программаларын жана методдорун иштеп чыгууда маданий контекстти эске алуунун маанилүүлүгүн тастыктайт. Изилдөөнүн натыйжалары баланын инсандыгын гармониялуу өнүктүрүүгө көмөктөшүүчү бир топ натыйжалуу жана маданий сезимтал билим берүү чөйрөсүн түзүү үчүн пайдаланылышыбыз керек.

Мектепке чейинки курактагы балдардын турмуштук көндүмдөрүн калыптандыруу дүйнөнүн бардык өлкөлөрү үчүн актуалдуу маселе. Маданий айырмачылыктарга карабастан, баланын ийгиликтүү келечеги үчүн маанилүү деп эсептелген бир катар универсалдуу көндүмдөр бар.

Ар бир мамлекеттин маданий, социалдык жана тарыхый өзгөчөлүктөрү турмуштук көндүмдөргө болгон көз караштарды жана аларды изилдөөнүн багыттарын аныктайт. Бирок, бардык мамлекеттер үчүн турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүү адамдын ийгиликтүү жашоосу үчүн маанилүү деген жалпы көз караш мүнөздүү.

Японияда турмуштук көндүмдөр, айрыкча, социалдык гармония жана топтук мамилелерге басым жасаган Конфуцианчылыктын таасири астында өзгөчө мааниге ээ. Япониялык изилдөөчүлөр өзүн-өзү башкаруу, сылыктык, топтук иштерге катышуу жана жалпы жыргалчылыкка умтулуу сыяктуу баалуулуктарга көбүрөөк көңүл бурушат.

Кытайда турмуштук көндүмдөр Конфуцианчылыктын принциптерине негизделген. Кытай окумуштуулары адеп-ахлактык баалуулуктарды жана социалдык жоопкерчиликти өстүрүүгө багытталган программаларды иштеп чыгышат.

Россияда турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөр советтик мезгилден бери жүргүзүлүп келет. Россиялык окумуштуулар балдардын өнүгүүсүнүн психологиялык-педагогикалык негиздерин изилдеп, турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүү үчүн билим берүү программаларын иштеп чыгышат.

Казакстанда турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөр көбүнчө кыргыз тилдүү жана орус тилдүү калктын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жүргүзүлөт. Казакстандык окумуштуулар үй-бүлө жана мектепте турмуштук көндүмдөрдү калыптандыруунун ролун изилдешет.

Кыргызстанда турмуштук көндүмдөр боюнча изилдөөлөр салыштырмалуу жаңы багыт болуп саналат. Кыргызстандык окумуштуулар кыргыз маданиятынын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен турмуштук көндүмдөрдү өнүктүрүүнүн ыкмаларын иштеп чыгуу керек.

Адабияттар:

1. Программа развития детей от 3-хдо 6лет “Балалык” Бишкек 2017
2. Общественный фонд “Спасите детей” Игровая деятельность и социальные навыки Бишкек 2010
3. С.А.Козлова Дошкольная педагогика Москва 2012
4. И.В. Гребенников, Ю.Ф.Змановский 1988
5. Ш.А.Амонашвили “Как живете дети?” 1991
6. М.М.Эсенгулова Формирование и развитие жизненных навыков в области гигиены» Методическое руководство для воспитателей дошкольных образовательных организаций. Бишкек, 2021.